

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ VAI TRÒ VÀ TRÁCH NHIỆM CỦA NHÀ GIÁO TRONG SỰ NGHIỆP GIÁO DỤC

○ TS. ĐINH THỊ MINH TUYẾT*

Hồ Chí Minh là người anh hùng giải phóng dân tộc, danh nhân văn hoá thế giới, đồng thời cũng là một nhà giáo dục (GD) lớn của Việt Nam. Người đã để lại một di sản tư tưởng rất quý về GD, đó là kết tinh truyền thống GD văn hiến của dân tộc Việt Nam và tinh hoa văn hóa GD của nhân loại. Trong kho tàng quý báu đó, Chủ tịch Hồ Chí Minh hết sức quan tâm đến vai trò và trách nhiệm của nhà giáo trong sự nghiệp GD.

1. Tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò của GD

Từ những năm 20 của thế kỉ 20, trước cảnh 95% số dân Việt Nam không biết chữ, người dân chìm trong kiếp sống nô lệ, lầm than, Hồ Chí Minh đã rời Tổ quốc ra đi tìm đường cứu dân, cứu nước. Những năm tháng bôn ba qua các châu lục, Người đã nhận thức về tầm quan trọng của trình độ dân trí, về vai trò và sức mạnh to lớn của GD «một dân tộc dốt là một dân tộc yếu».

Sau khi Cách mạng Tháng 8/1945 thành công, trong phiên họp đầu tiên của Chính phủ nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, sau vấn đề chống nạn đói, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đặt vấn đề chống nạn dốt là vấn đề cấp bách số hai trong sáu nhiệm vụ cấp bách của Nhà nước lúc bấy giờ. Người xem việc nâng cao dân trí là «một công việc cần phải thực hiện cấp tốc» để làm cho «mọi người Việt Nam, ai cũng đều có kiến thức để có thể tham gia vào công cuộc xây dựng nước nhà».

Trong bất kì hoàn cảnh nào, Hồ Chủ tịch vẫn luôn dành một sự quan tâm sâu sắc cho sự nghiệp GD, luôn xác định vị trí quan trọng của GD trong sự nghiệp xây dựng đất nước, GD là nhân tố quyết định việc thực hiện mục tiêu xây dựng lại đất nước ta sau ngày chiến thắng sẽ «đàng hoàng hơn, to đẹp hơn».

Theo Hồ Chí Minh, thắng lợi của một sự nghiệp, sự hưng thịnh, tồn vong của một quốc gia suy cho cùng phụ thuộc vào con người, vào sự nghiệp «trồng người», trong đó, GD giữ vai trò chủ yếu. GD có vai trò hết sức to lớn trong việc hình thành

nhân cách con người, cải tạo con người cũ, xây dựng con người mới. Người nói «Thiện, ác vốn chẳng phải là bản tính cố hữu, phần lớn đều do GD mà nên». Người thấy rõ, GD rất cần thiết cho cách mạng, GD góp phần đắc lực vào công cuộc bảo vệ và xây dựng đất nước, GD có tác dụng tích cực trong quá trình phát triển kinh tế - xã hội, «không có GD, không có cán bộ thì cũng không nói gì đến kinh tế, văn hóa».

Mục đích của nền GD trong tư tưởng của Hồ Chí Minh là đào tạo (ĐT) ra những con người biết làm chủ nước nhà, phải lấy nhiệm vụ học tập làm chủ yếu. Trong Thư gửi các học sinh (HS) nhân ngày khai trường đầu tiên của nước Việt Nam dân chủ cộng hòa, tháng 9/1945, Hồ Chí Minh chỉ rõ «Non sông Việt Nam có trở nên tươi đẹp hay không, dân tộc Việt Nam có bước tới đài vinh quang để sánh vai với các cường quốc năm châu được hay không chính là nhờ một phần lớn ở công học tập của các em».

Tư tưởng GD của Hồ Chí Minh không chỉ bó hẹp trong việc GD tri thức, học vấn cho con người, mà có tính bao quát, thiết thực, nhằm tạo ra những con người toàn diện trong thời đại mới, có tri thức, lí tưởng, đạo đức, sức khỏe, kĩ năng lao động, thẩm mĩ. Hồ Chí Minh nhấn mạnh «Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội, trước hết cần có những con người xã hội chủ nghĩa». Vì thế, nền GD mới phải ĐT nên những người vừa «Hong» vừa «Chuyên». Đây là một tư tưởng then chốt của Chủ tịch Hồ Chí Minh về nội dung GD.

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nhắc nhở những người làm công tác GD phải «nhận thức đúng tầm quan trọng của GD, coi GD là sự nghiệp của quần chúng, là nhiệm vụ của toàn Đảng, toàn dân». Tuy nhiên, người trực tiếp thực hiện nhiệm vụ là nhà giáo.

2. Tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò và trách nhiệm của nhà giáo

* Khoa Quản lí nhà nước và xã hội - Học viện Hành chính

Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn đánh giá cao vai trò của các cô giáo, thầy giáo trong sự nghiệp GD và đối với xã hội. HS không thể học tập tốt, không thể trở thành người chủ tương lai của đất nước, nếu không có người thầy. Người đã từng nhiều lần khẳng định «nếu không có thầy giáo thì không có GD, phải xây dựng đội ngũ những người thầy giáo tốt». Người nhấn mạnh, nếu không có thầy giáo dạy dỗ cho con em nhân dân thì làm sao mà xây dựng được chủ nghĩa xã hội ở nước ta. Vì vậy, nghề thầy giáo là nghề rất quan trọng, rất vẻ vang, mỗi cô giáo, thầy giáo phải là những chiến sĩ trên mặt trận đó.

Tháng 10/1964, khi về thăm Trường DHSP Hà Nội, trong bài phát biểu, Người khẳng định: «Có gì vẻ vang hơn là nghề ĐT những thế hệ sau này tích cực góp phần xây dựng chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản. Người thầy giáo tốt, người thầy giáo xứng đáng là người thầy vẻ vang nhất, dù tên tuổi không đăng trên báo, không được thưởng huân chương. Song những người thầy giáo tốt là những người anh hùng vô danh».

Theo Hồ Chủ tịch, vấn đề then chốt quyết định chất lượng GD là xây dựng đội ngũ những người thầy giáo và cán bộ quản lý (QL) GD. Bởi, các thầy cô giáo có nhiệm vụ nặng nề và vẻ vang là ĐT cán bộ cho nước nhà, là những người kiên định con đường mà Chủ tịch Hồ Chí Minh và Đảng đã chọn, đó là độc lập dân tộc và chủ nghĩa xã hội; có trách nhiệm truyền bá cho thế hệ trẻ lí tưởng đạo đức chân chính, hệ thống các giá trị, tinh hoa văn hoá của dân tộc và nhân loại; Bồi dưỡng (BD) cho họ những phẩm chất cao quý và năng lực sáng tạo phù hợp với sự phát triển và tiến bộ xã hội. Người nói: «Thời trước, GD là gõ đầu trẻ để kiếm cơm. Bây giờ nhiệm vụ khác trước, các cô, các chú có nhiệm vụ BD công dân, mục đích GD bây giờ là phục vụ nhân dân, phục vụ tổ quốc, ĐT lớp người cán bộ mới».

Người dạy, muốn làm tròn nhiệm vụ nặng nề và vẻ vang đó, các cô giáo, thầy giáo, trước hết, phải tẩy sạch ảnh hưởng GD nô dịch còn sót lại và cần xây dựng tư tưởng dạy học để phục vụ Tổ quốc, phục vụ nhân dân; phải không ngừng học tập trau dồi chuyên môn nghiệp vụ và phẩm chất đạo đức cách mạng của nhà giáo, thực sự vừa «hồng» vừa «chuyên»; phải gương mẫu từ lời nói đến việc làm, phải là tấm gương trong sáng để HS noi theo; phải thật sự yêu nghề, yêu trường, thương yêu chăm sóc HS; phải thường xuyên tự BD, nâng cao tay nghề, trình độ chuyên môn, phương pháp sư phạm. Hồ Chí

Minh dạy, người huấn luyện phải học tập mãi thì mới làm tốt được công việc của mình, người huấn luyện nào tự cho mình là biết đủ cả rồi thì người đó là dốt nhất.

Mục tiêu cao nhất của GD-ĐT là rèn luyện các thế hệ HS, SV, nguồn lực con người phát triển toàn diện. Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng chỉ ra những nội dung cơ bản và cách thức GD để các thầy cô giáo liên hệ với công việc của mình.

Về nội dung GD, Hồ Chí Minh nêu rõ «Nội dung GD phải thật khoa học, thật hợp lí, phù hợp với những bước phát triển của ta, phải bao gồm cả văn hoá, chính trị, khoa học kĩ thuật, chuyên môn nghề nghiệp, lao động».

Về phương pháp GD đạo đức, theo Người «Một tấm gương sống còn có giá trị hơn 100 bài diễn văn tuyên truyền», «Thầy tốt thì ảnh hưởng tốt, thầy xấu thì ảnh hưởng xấu». Một hành vi xấu của người thầy có thể làm tổn thương, làm mất niềm tin cả một lớp người. Ngược lại, một tấm gương sáng của người thầy sẽ có cả một thế hệ noi theo. Người viết: «Ôc những người tuổi trẻ trong sạch như một tấm lụa trắng, nhuộm xanh thì nó sẽ xanh, nhuộm đỏ thì nó sẽ đỏ, vì vậy sự học tập ở nhà trường có ảnh hưởng rất lớn cho tương lai của thanh niên và tương lai của thanh niên là tương lai của nước nhà».

Về phương pháp dạy học, theo Người, đội ngũ giáo viên (GV) cần có phương pháp tổ chức dạy học sao cho bảo đảm được sự phù hợp giữa điều kiện, hoàn cảnh GD với đối tượng GD. Hồ Chí Minh đã chỉ thị cho Bộ GD ra tuyên bố nêu rõ mục đích, phương pháp và tổ chức nền GD mới là xóa bỏ lối học hình thức, phải giúp HS có lối nhận thức khoa học, phát triển óc phê bình, óc phân tích và tổng hợp, tinh thần sáng tạo và óc thực tế. Người chỉ rõ: «Dạy dần dần từ ít đến nhiều, từ dễ đến khó, từ thấp đến cao, không tham nhiều, không nhồi sọ», «Dạy một cách thiết thực, lí luận gắn chặt với thực hành». Người kêu gọi cán bộ, nhà giáo phải biết tôn trọng ý kiến người khác, không nên có thành kiến đối với các ý kiến trái ngược với mình. Chủ tịch Hồ Chí Minh căn dặn các thầy cô giáo phải tìm cách dạy. Dạy cái gì, dạy thế nào để trò hiểu chóng, nhớ lâu, tiến bộ nhanh. Khi nói về công tác huấn luyện, Người nhấn mạnh phải nâng cao và hướng dẫn việc tự học.

Từ những lời căn dặn của Chủ tịch Hồ Chí Minh về trí tuệ và phẩm chất đạo đức của người thầy, trong công cuộc đổi mới GD, nâng cao chất lượng nền GD nước nhà, không thể không

quan tâm đến vấn đề «thầy phải xứng đáng là thầy, thầy phải được lựa chọn cẩn thận vì không phải ai cũng làm thầy được» để thiết thực góp phần ĐT những hiền tài vốn là nguyên khí của mỗi quốc gia.

3. Vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh trong việc nâng cao vai trò và trách nhiệm của nhà giáo

Thấu suốt tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò và trách nhiệm của nhà giáo trong sự nghiệp GD, Đảng ta đã khẳng định vai trò và trách nhiệm của nhà giáo, đồng thời có nhiều chủ trương nâng cao chất lượng đội ngũ GV.

Nghị quyết TW2 (khoá VIII) xác định: GD-ĐT là quốc sách hàng đầu, là nhân tố quyết định tăng trưởng kinh tế và phát triển xã hội. Phát triển GD là trách nhiệm của toàn Đảng, toàn dân và của toàn xã hội, trong đó, đội ngũ nhà giáo là lực lượng nòng cốt, giữ vai trò quyết định trong việc bảo đảm chất lượng GD và được xã hội tôn vinh. GV phải có đủ đức, đủ tài. Quan điểm của Đảng về vai trò và trách nhiệm của nhà giáo đã được cụ thể hóa trong *Luật GD*: nhà giáo giữ vai trò quyết định trong việc bảo đảm chất lượng GD. Nhà giáo phải không ngừng học tập, rèn luyện nêu gương tốt cho người học. Nhà nước tổ chức ĐT, BD nhà giáo; có chính sách sử dụng, đãi ngộ, bảo đảm các điều kiện cần thiết về vật chất và tinh thần để nhà giáo thực hiện vai trò và trách nhiệm của mình; giữ gìn và phát huy truyền thống quý trọng nhà giáo, tôn vinh nghề dạy học.

Kết luận của Hội nghị lần thứ 6 BCHTW Đảng khoá IX yêu cầu về việc xây dựng kế hoạch ĐT lại đội ngũ GV, đảm bảo đủ số lượng, cơ cấu cân đối, đạt chuẩn, đáp ứng yêu cầu của thời kì đổi mới, đồng thời hoàn thiện chế độ chính sách đối với nhà giáo. Ban Bí thư TW Đảng đã ra Chỉ thị 40-CT/TW ngày 15/6/2004 về việc xây dựng và nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ QL GD đáp ứng yêu cầu của thời kì đổi mới. Thủ tướng Chính phủ đã ra Quyết định số 09/2005/QĐ-TTg ngày 11/01/2005 về việc phê duyệt Đề án «*Xây dựng, nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo và cán bộ QL GD giai đoạn 2005-2010*».

Xuất phát từ những yêu cầu trên, xây dựng và nâng cao vai trò, trách nhiệm của đội ngũ nhà giáo là vấn đề trọng tâm của ngành GD. Trong thời gian qua, toàn ngành GD-ĐT đã và đang tích cực triển khai nhiều chính sách và chương trình nâng cao chất lượng đội ngũ GV như: củng cố, nâng cấp hệ thống các trường sư phạm, xây dựng các trường DHSP trọng điểm; đổi mới công

tác tuyển sinh và thu hút HS giỏi vào ngành sư phạm; đổi mới nội dung, chương trình, phương pháp GD, ĐT, BD trong các trường sư phạm theo hướng hiện đại và phù hợp với thực tiễn Việt Nam; ĐT, BD giảng viên các trường ĐH, CĐ và GV các trường THCN, dạy nghề; BD nghiệp vụ sư phạm cho các nhà giáo; xây dựng chuẩn GV các cấp, bậc học; BD thường xuyên và BD chuẩn hóa cho các nhà giáo; kiểm định và QL chất lượng nhà giáo; tăng cường hợp tác quốc tế trong ĐT, BD nâng cao năng lực nhà giáo; thực hiện chính sách ưu đãi và chế độ phụ cấp nghề đối với nhà giáo; thực hiện chính sách tôn vinh các nhà giáo có công lớn trong sự nghiệp GD-ĐT; chấn chỉnh việc phong chức danh, học vị, cấp văn bằng, chứng chỉ;... Hiện nay, ngành GD đang thực hiện cuộc vận động «*Mỗi thầy cô giáo là một tấm gương đạo đức, tự học và sáng tạo*», nhằm khẳng định vị trí quyết định của người thầy, cô giáo là đầu tàu của sự nghiệp đổi mới GD hôm nay.

Có thể nói, trong những năm qua, quán triệt tư tưởng của Chủ tịch Hồ Chí Minh, Đảng ta hết sức quan tâm đến GD nói chung và đội ngũ nhà giáo. Đội ngũ nhà giáo đã có những bước phát triển mạnh mẽ, đóng góp tích cực vào sự chấn hưng GD nước nhà, đổi mới mạnh mẽ và nâng cao chất lượng GD toàn diện, góp phần giữ vững mục tiêu định hướng xã hội chủ nghĩa trong sự phát triển của ngành GD và đất nước. Tuy nhiên, so với yêu cầu chung của sự nghiệp cách mạng và sự nghiệp đổi mới của đất nước, đội ngũ nhà giáo chưa đáp ứng được nhiệm vụ GD trong thời kì mới. Còn thiếu quy hoạch tổng thể ĐT đội ngũ nhà giáo cho các bậc học từ mầm non đến ĐH. Các trường CĐ, ĐH, tỉ lệ giảng viên có trình độ thạc sĩ và tiến sĩ còn quá thấp. Công tác BD, nâng cao trình độ chuyên môn nghiệp vụ cho đội ngũ nhà giáo còn thiếu hiệu quả, dẫn đến tình trạng một bộ phận nhà giáo chưa đáp ứng được yêu cầu nâng cao chất lượng. Thực hiện chế độ chính sách đối với nhà giáo chưa thỏa đáng, chưa tạo được động lực cho nhà giáo yên tâm với nghề và phấn đấu vươn lên. Một số nhà giáo còn có biểu hiện vi phạm đạo đức lối sống, làm ảnh hưởng xấu tới uy tín của người thầy trong xã hội.

GD-ĐT là quốc sách hàng đầu, là sự nghiệp của nhà nước và của toàn dân, là công cụ ĐT hiền tài đáp ứng yêu cầu phát triển của đất nước và niềm mong mỏi của nhân dân. Trong sự nghiệp GD-ĐT, vai trò và trách nhiệm của nhà giáo có ý

(Xem tiếp trang 14)

Nghị quyết Đại hội VI (1986) của Đảng: *«Thực tiễn cách mạng chứng minh rằng: Ở đâu nhân dân lao động có ý thức làm chủ và được làm chủ thật sự thì ở đấy xuất hiện phong trào cách mạng»* (8). Vậy mà không ít thầy giáo, cô giáo, cán bộ quản lý GD đã đánh mất quyền làm chủ ngay trong nhà trường của mình. Những hiện tượng nổi cộm đau lòng ở một số trường học trong thời gian vừa qua đã cho thấy ba phương diện chủ thể: *học sinh, thầy giáo và nhà quản lý GD* có nơi, có lúc đã đánh mất quyền làm chủ của mình. Khi đã mất quyền làm chủ, người ta đồng thời bị mất cả sự tự chủ, quyền tự do, nên khó sáng suốt để có được quyết định đúng đắn, vì quyền làm chủ là tiền đề, là giá trị của mọi giá trị.

Để tiếp tục quán triệt và thực hành tư tưởng DC Hồ Chí Minh, chúng ta cần quan tâm thực hiện: 1) *Đẩy mạnh cuộc vận động nghiên cứu, quán triệt và vận dụng tư tưởng Hồ Chí Minh*, đặc biệt là tư tưởng DC của Người vào đời sống của Ngành GD. Kết hợp việc GD tư tưởng Hồ Chí Minh với GD ý thức chấp hành pháp luật trong nhân dân. DC phải được thực sự mở rộng và pháp luật phải được thực hiện nghiêm minh; 2) *Rà soát lại các văn bản xác lập quyền làm chủ của nhà quản lý, nhà giáo và của người học*. Đánh giá nghiêm túc việc thực hiện quyền làm chủ của ngành GD theo các văn bản đó. Từ đó, tích cực tháo gỡ, chấn chỉnh những rào cản làm

mất DC, đồng thời xây dựng những thiết chế nhằm phát huy quyền làm chủ của toàn ngành và toàn dân tham gia xây dựng GD.

Dưới ánh sáng của các văn kiện đại hội Đảng thời kì đổi mới, trong đó có Nghị quyết Đại hội X, Đại hội XI của Đảng, hi vọng việc vận dụng thực hành tư tưởng DC Hồ Chí Minh trong đời sống cũng như trong GD sẽ thực sự là chiếc «chìa khoá vạn năng» giúp đảm bảo mục tiêu và chất lượng GD-ĐT trong thời kì đổi mới hiện nay. □

(1) Hoàng Chí Bảo. *Tìm hiểu phương pháp Hồ Chí Minh*. NXB *Lí luận chính trị*, H. 2005.

(2) Ban Tư tưởng - Văn hóa Trung ương. *Chuyên đề nghiên cứu Nghị quyết Đại Hội X của Đảng*. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 2006.

(3) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập VII. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 1996.

(4) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập VIII. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 1996.

(5), (7) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập X. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 1996.

(6) *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập V. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 1995.

(8) Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội Đảng thời kì đổi mới*. NXB *Chính trị quốc gia*, H. 2005.

Tư tưởng Hồ Chí Minh...

(Tiếp theo trang 11)

nghĩa quyết định đến chất lượng của công tác GD. Để thực hiện tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò và trách nhiệm của nhà giáo trong sự nghiệp GD, đặc biệt trong bối cảnh toàn cầu hoá và hội nhập hiện nay, cần tăng cường sự lãnh đạo của Đảng để tiếp tục xây dựng và nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo, đẩy mạnh công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức và sự tham gia của toàn xã hội về vai trò, trách nhiệm của nhà giáo và nhiệm vụ xây dựng đội ngũ nhà giáo có chất lượng cao, chuẩn hoá về trình độ ĐT, giỏi về chuyên môn, nghiệp vụ và luôn năng động sáng tạo, tư tưởng và lập trường chính trị vững vàng, phẩm chất đạo đức tốt, có lương tâm nghề nghiệp, tận tụy với nghề nghiệp, làm trụ cột thực hiện các mục tiêu nâng cao dân trí, ĐT nhân lực, BD nhân tài.

Đối với nhà giáo, cần xác định rõ sản phẩm của nghề dạy học là nhân cách, đạo đức, tri thức của một con người, từ đó tự nỗ lực không ngừng,

phần đầu rèn luyện, trau dồi năng lực chuyên môn, biết tự đánh giá năng lực, cách sống, cách làm việc chính mình để tự hoàn thiện mình. Có như vậy, nhà giáo mới thực hiện tốt cương vị, chức trách được giao, đáp ứng được những nhiệm vụ mới đang đặt ra trong sự nghiệp GD-ĐT nước nhà. □

Tài liệu tham khảo

1. Đảng cộng sản Việt Nam. *Nghị quyết Hội nghị lần thứ hai, BCHTW Đảng khóa VIII*. NXB *Chính trị quốc gia*, H 1997.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ VIII*. NXB *Chính trị quốc gia*, H 1996.

3. Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X*. NXB *Chính trị quốc gia*, H 2006.

4. *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 5. NXB *Chính trị quốc gia*, H 1995.

5. *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 9. NXB *Chính trị quốc gia*, H 1995.

6. *Hồ Chí Minh toàn tập*, tập 10. NXB *Chính trị quốc gia*, H 1995.

7. <http://www.giaoduc.edu.vn>.